

ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ
ΠΑΡΑ ΠΛΑΤΩΝΙ *

Ψυχή — Μετεμψύχωσης¹

Τὸ θετικώτερον σημεῖον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου Πυθαγορισμοῦ θεωρεῖται ἡ περὶ μετεμψυχώσεως θεωρία, ἡ ὁποία, ὡς αἱ περὶ ψυχῆς ἐν γένει θεωρίαι τούτου, συνδέεται μετὰ τοῦ κοσμολογικοῦ προβλήματος. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ περὶ τοῦ Ὑπερπέραν ἀντίληψις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων. Ἐὰν θεωρήσωμεν ὅτι ἡ γῆ εἶναι μία κατακχημένη σφαῖρα, περιωρισμένου μεγέθους, δὲν ὑπάρχει θέσις οὔτε διὰ τὸν ὑπὸ τὴν γῆν Ἄδην τοῦ Ὁμήρου, οὔτε διὰ τὰς ἀνήσους τῶν μακάρων² εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην Δύσιν συμφώνως πρὸς τὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν. Ἐξ αἰτίας τούτου ἐγεννήθη ἀρχικῶς ἡ σκέψις, ὅτι τὸ ὑπερπέραν εὐρίσκεται εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἀστέρων. Τοιοῦτοτρόπως

* Συνέχεια ἐκ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΖ' (1975) σ. 7 κέξ.

1) Ὁ ὅρος «μετεμψύχωσης» ἀπαντᾷται τὸ πρῶτον τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα εἰς τὸν Διόδωρον τὸν Σικελιώτην Χ, 6. (φ.α. Fr. Voge): «Ὅτι ὁ Πυθαγόρας μετεμψύχωσιν ἐδόξαζε καὶ κρεοφαγίαν ὡς ἀποτρόπαιον ἡγεῖτο, πάντων τῶν ζῶων τὰς ψυχὰς μετὰ θάνατον εἰς ἕτερα ζῶα λέγων εἰσέρχεσθαι».

Ἐν συνεχείᾳ εἰς: Γαλην. 4. 763 ἐκδ. C. G. Kühn. Ἀλέξαν. Ἀφροδ. Περὶ ψυχῆς 27, 18 ἐκδ. I. Bruns. Πορφ. Περὶ ἀποχ. ἐμφ. 4. 16, A. Nauck Ἑρμ. ὁ Τρισμεγ. εἰς Στωβ. I, 49, 69. W. Sallust. 20. Ἱερών. Ἑπ. 124. 4. Πρόκλ. Σχόλ. εἰς Πολιτ. 2. 340 ἐκδ. W. Kroll. Θεολογ. Ἀριθμ. 40, 40 ἐκδ. Pistelli Ὁλυμπ. Σχόλ. εἰς Φαῖδρ. ρ. 54 N. ἐκδ. W. Norvin Ἰάμβλ. Προτρεπ. 14 ἐκδ. Pistelli Σχόλ. εἰς Εὐριπ. Ἰππόλ. 736 ἐκδ. A. Nauck. Σχόλ. εἰς Ἀπολλ. τὸν Ρόδιον 1, 645. Τερτυλ. Περὶ Ψυχῆς 31. Serr. Σχόλ. εἰς Αἰν. 6. 532. καὶ 603, φωτ. ἀνατ. Hildesheim. Σοῦδα: Φερεκύδης, μετεμψυχοῦσθαι. ...

Ἡ δοξασία ὅτι ἡ ψυχὴ μεταβαίνει ἐκ τοῦ ἐνὸς σώματος εἰς ἄλλο μετὰ θάνατον (πρβλ. Πλάτ. Φαῖδ. 70 C: καὶ ψυχαὶ πάλιν γίγνονται ἐκ τῶν τεθνεώτων) εἶναι παλαιὰ καὶ παραδίδεται ὡς Ὀρφικο-Πυθαγορικῇ. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι οἱ Ὀρφικοὶ καὶ ὁ Πυθαγόρας ἐκαλλιέργησαν τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν εὗρον ἀπὸ τοῦς πρωίμους κατοίκους τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Γνωστὴ ἦτο ἡ δοξασία αὕτη εἰς τοὺς Ἰνδοὺς, Αἰγυπτίους καὶ Δρυΐδας Γαλάτας, λαοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Πυθαγόρας ἤλθεν εἰς ἐπαφήν.

Ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ ἐνὸς σώματος εἰς ἄλλο δὲν προϋποθέτει πάντοτε «σάρκινον» σῶμα ἀνθρώπου ἢ ζώου ἀλλὰ καὶ φυτὸν. Πρβλ. Ἐμπεδοκλῆς εἰς Diels-Kranz¹⁴ A, 31, τ. I, σ. 282, 15: «καὶ τὴν ψυχὴν παντοῖα εἶδη ζῶων καὶ φυτῶν ἐνδύεσθαι». B, 117, τ. I, σ. 358.

ἤδη γὰρ πότε' ἐγὼ γενόμεν κοῦρός τε κόρη τε
θάμνος τ' οἰωνός τε καὶ ἔξαλος ἔλλοπος ἰχθύς.

Συνώνυμος ὅρος εἰς τὴν παράδοσιν περὶ Πυθαγόρου εἶναι ἡ λέξις «παλιγγενεσία». Ὁ συγγενὴς ὅρος «μετενσωμάτωσις» ἀπαντᾷται εἰς τὸν Κλήμ. Ἀλεξ. 757.

1) πρβλ. Πίνδ. Ὀλ. II, 62—68 καὶ ἀπόσπ. 1. Diels-Kranz¹⁴ Ἐπίχαρμος B 22, τ. I, σ. 202: «ἄνω τὸ πνεῦμα διαμενεῖ κατ' οὐρανόν». Βλ. Rohde, E.: Psyché τ. II, σ. 258. Carcopino B.: La Basilique Pythagoricienne de la porte majeure. Paris 1943, σ. 266 καὶ ἐξ.

2) Ἰάμβλιχ. Πυθ. Βίος 82: «οἷον τί ἐστιν αἱ μακάρων νῆσοι; ἥλιος καὶ σελήνη». πρβλ. Ἡσιόδ. Θεογον. σ. 127. Πλούτ. Περὶ τοῦ Σωκρ. δαιμ. 20. 589 C. Virgil. VI, 23.

συνεδυάσθησαν αἱ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διδασκαλαὶ πρὸς τὴν πίστιν, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καταγέται ἐξ οὐρανοῦ καὶ ὅτι κατὰ τινὰ χρόνον θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἡ σύγχρονος ἔρευνα θεωρεῖ τὸν Πυθαγορισμὸν πηγὴν τῆς τοιαύτης δοξασίας, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν σχετικῶν δοξασιῶν, ἐν συναφείᾳ πρὸς ἀνατολικὰς, Βαβυλωνιακὰς ἢ Ἰρανικὰς ἐπιδράσεις³. Ἡ παράστασις ὅμως τῶν Ἡλυσίων πεδίων εἶναι πικραλαία, ἡ σύνδεσις δὲ θεῶν καὶ οὐρανοῦ εἶναι ἐπίσης παλαιὰ καὶ θεωρεῖται αὐτονόητος⁴. Ἐπίσης ἡ θεραπεία τῶν μυστηρίων παρέχει εἰς τὸν ἀνθρώπον τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον καὶ θὰ βαδίσῃ πρὸς τοὺς θεοὺς. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι θεϊκῆς προελεύσεως καὶ τείνει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν καταγωγὴν του⁵.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολυπληθεῖς ἀρχαῖαι παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων ἢ ἐπιτύμβιων στηλῶν εἰκονίζουσι τὸ ταξίδιον τοῦ ἀποθανόντος νεκροῦ πρὸς τὸ ὑπερπέραν. Ἐν πτερωτῶν ἄρμα συχνάκις σημαίνει τὸν δρόμον «πρὸς τὸν οὐρανόν». Ἡ ἀντίληψις περὶ οὐρανίας καταγωγῆς καὶ ἐπανόδου εἰς τὸν οὐρανὸν εἶναι ἤδη, τουλάχιστον ἐν σπέρματι, διαδεδομένη πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πυθαγόρου. Ποῖον ὅμως ρόλον διεδραμάτισαν οἱ Πυθαγόρειοι εἰς τὸ πολὺκροτον τοῦτο σύστημα, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν πηγῶν.

Ἡ ἀντίληψις περὶ ἀστρικῆς ἀθανασίας, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ πρὸ τοῦ Ε' αἰῶνος, ἀνάγεται εἰς Πυθαγόρειον ἐπίδρασιν⁶. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν ὁ Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης⁷ ἐθεώρει τὴν αἰωνίαν κίνησιν τῶν θεϊκῶν ἀστέρων καὶ τῶν ψυχῶν ὡς ἀπόδειξιν ἀθανασίας⁸. Ἐνταῦθα δὲ ἦσαν διάσπαρτοι αἱ Ὀρφικαὶ περὶ ἀθανα-

3) Βλ. Pauly-Wissowa R.E. τ. XXII, σσ. 778—791.

4) Ἀριστ. Μετὰ τὰ Φυσ. Α' 1074 B 1: «ἀρχαῖοι καὶ πικράλαιοι ἐν μύθου σχήματι...» πρβλ. Ἀριστοφ. Εἰρήνη 406. Πλάτων. Κρατύλος 397 D. Πολιτ. I, 621 B. Πλούτ. Περὶ τοῦ Σωκρ. δαιμ. 22, 591.

5) Πλάτ. Φαῖδων 81: «τὸνλοπὸν χρόνον μετὰ θεῶν διάγειν». Βλ. Diels-Kranz¹⁴ Ὀρφεύς I B, 18—20, τ. I, σ. 17 10—13... θεὸς ἐγένου ἐξ ἀνθρώπου. Guthrie, W.K.C.: The Greeks and their Gods. London 1954².

6) Ἀριστοτ. Περὶ ψυχ. Α' 404 A 16: «ἔφασαν γὰρ τινες αὐτῶν (ἐνν. τῶν Πυθαγορείων) ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῇ ἀέρι ζύσματα, οἱ δὲ τὰ ταῦτα κινεῖν Περὶ δὲ τούτων εἰρηται, διότι συνεχῶς φαίνεται κινούμενα, καὶ ἡ νηνεμία παντελὴς ἐπὶ ταῦτ' οὐ φέρονται... ἄλλοφρονέων». Βλ. Carcopino, B.: La Bas. Pythag de la P. Maj. σ. 276.

7) Diels-Kranz¹⁴ Ἀλκμαίων 24 A, τ. I, σσ. 210—214. Βλ. Zeller, E.-Nestle, W.: Die Phil. Griech. Gesch. Leipsig 1923, τ. I, σ. 610. Dodds, E.R.: The Greeks and the Irrational. California 1951.

8) πρβλ. Diels-Kranz¹⁴. Ἀναξαγόρας A 112, 4. A 109. 33, τ. II, σ. 31.

Γαῖα μεγίστη καὶ Διὸς Αἰὼν
ὁ μὲν ἀνθρώπων καὶ θεῶν γενέτωρ,

...
δοθὲν οὐκ ἀδίκως
μήτηρ πάντων νενόμισται
χωρεῖ δ' ὀπίσω
τὰ μὲν ἐκ γαίας φύντ' εἰς γαῖαν,
τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου βλαστόντα γονῆς
εἰς οὐράνιον πάλιν ἤλθε πόλον
θυήσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων
διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλου
μορφήν ἑτέραν ἀπέδειξεν.

σίας τῆς ψυχῆς δοξασίαι. Συχνάκις ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τὸ σῶμα ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν καὶ ἡ ψυχὴ εἰς τὸν οὐράνιον Αἰθέρα, ὁπόθεν κατὰγεται⁹. Ἡ ἀντίληψις δὲ αὕτη ἐτύγχανεν ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως.

Κατὰ τὴν Ἰωνικὴν φυσιολογίαν, τουλάχιστον ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ Ἀναξαγόρου, πιστεύεται γενικῶς, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει στενοτάτην σχέσιν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ ὅτι κατὰγεται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπιστρέφει εἰς αὐτόν. Πρὸς τὴν θεωρίαν ὅμως αὐτὴν ἔχει σχέσιν ὀλιγώτερον ἢ λύτρωσις τῆς ψυχῆς καὶ περισσώτερον ἢ περὶ μικροκόσμου - μακροκόσμου θεωρία, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ἐκ τμημάτων τοῦ κόσμου καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐπιστρέφει τὸ ὅμοιον εἰς τὸ ὅμοιον¹⁰.

Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀναγάγωμεν τὸ ὅλον σύστημα ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Πυθαγόραν ἢ τοὺς Πυθαγορείους· μέγιστον μέρος θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδίδεται εἰς ἐπίδρασιν ἐκ τῆς διδασκαλίας του καὶ ἐλάχιστον εἰς προϋπαρχούσας δοξασίας καὶ πίστεις, καὶ τοῦτο διότι αἱ ἀρχαιότεραι πηγαὶ ἔχουν ἀπολεσθῇ τελείως. Εἰς τὴν περὶ τοῦ ὑπερπεραν πίστιν τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ περὶ τῆς ἀστρικῆς ἀθανασίας οὐδὲν παλαιὸν τεκμήριον ὑπάρχει. Ἀπομένει μόνον τὸ πυθαγόρειον «ἀκουσμα» παραδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰαμβλίου, ὡς ἀπάντησις ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως εἰς τὸ «τί εἶναι αἱ νῆσοι τῶν μακάρων»: «ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη»¹¹. Διὰ τούτου τὸ ὑπερπεραν εἰσάγεται εἰς τὴν τάξιν τοῦ κόσμου καὶ αἱ κυριαρχοῦσαι εἰς τὸν περὶ ψυχῆς μῦθον ἀντιλήψεις ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν ἀστέρων ἐμφανίζονται (προσλαμβάνουν) βάθος καὶ ὕψος, πτώσιν καὶ ἀνοδόν. Ὁ Ἄδης τίθεται αὐτονοήτως ὑπὸ τὴν γῆν. Αἱ «νῆσοι τῶν μακάρων» ἔχουν διαφύγει τῆς περιοχῆς τοῦ θανάτου. Τελικῶς ἡ ψυχὴ ἐπιστρέφει εἰς ἐκείνας, ὡς εἰς τελικὴν διαμονὴν αὐτῆς. Ἐπιστημονικὴ συνέπεια δὲν ἀναμένεται ἐνταῦθα, ἥτοι οὔτε εἰς τὴν πυθαγορείαν οὔτε εἰς τὴν πυθαγορίζουσαν θεωρίαν. Τὰ «ἀκουσματα» ἀποδεικνύονται ἐκ τῆς μεταγενεστέρως παραδόσεως, ἰδίως τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ὡς ἀνεξάρτητος παράδοσις καὶ ἐμφανίζουν ἕνα Πυθαγορισμὸν ἀσχετον ἐπιστημονικῆς θεωρήσεως. Τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς ὁπισθοδρόμησις ἀλλ' ὡς ἐκφρασις πρωτογενοῦς στοιχείου.

Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς Σχολῆς αὐτοῦ εἶναι διάσπαρτοι αἱ ἀνωτέρω ἀντιλήψεις καὶ πολλάκις συνδέονται ἀμέσως εἰτε ἐμμέσως μὲ ὀνόματα Πυθαγορείων. εἰς τρόπον ὥστε ὁ Πλάτων δικαίως, κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ κατὰ τοὺς νέους χρόνους, ἐθεωρήθη ὅτι «πυθαγορίζει» ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς μύθους περὶ τοῦ ὑπερπεραν. Ἀναμφισβητήτως οἱ ἐσχατολογικοὶ μῦθοι εἰς τὸν «Φαίδωνα», τὸν «Γοργίαν» καὶ τὴν «Πολιτείαν» ἔχουν ὀρφικοπυθαγορικά πλάσια, ὡς ἔχει καταδειχθῇ πολλάκις ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐρευνῆς. Ἡ θεωρία περὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ὑπερπεραν εἰς τὴν «Ἀπολογία», «Κρίτωνα» καὶ «Φαίδωνα» δεικνύουν στενὴν συνάφειαν τῶν δοξασιῶν τούτου μετὰ τῶν Πυθαγορείων. Αἱ ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν τιμωριῶν μετὰ θάνατον καὶ περιοδικῆς τινος ἀναδημιουργίας ἔχουν τὴν ἀρχὴν των εἰς τοὺς Πυθαγορείους.

9) Diels - Kranz¹². Ἐπίχαρμος 23 B 9, τ. I, σ. 200 8—10: «... συνεκρίθη καὶ διεκρίθη κἀπῆλθεν ὅθεν ἦλθεν πάλιν, γὰρ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω». Πρβλ. Ξενοφ. εἰς Διογ. Λαέρτ. IX, 19: «πρῶτος ἀπεφῆναιτο ὅτι ἡ ψυχὴ πνεῦμα». Εὐριπ. Ἰκάτ. 531: «...πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα, τὸ σῶμα δ' ἐς γῆν...»

10) Πλάτ. Ἱμμαιος 63 D: «τὸ γὰρ ἐν ἐτέρῳ κοῦφον ὃν τόπω τῷ κατὰ τὸν ἐναντίον τόπον ἐλαφρὸν καὶ τῷ βαρεῖ τῷ βαρὺ τῷ κάτω καὶ τῷ ἄνω τὸ ἄνω πάντ' ἐναντία καὶ πλάγια καὶ πάντως διάφορα πρὸς ἀλλήλα ἀνευρεθήσεται γινόμενα καὶ ὄντα».

11) Ἰαμβλίου. Πυθ. Βίος 82. Πρβλ. Delatte A.: Etud. sur la Litt. Pyth. σ. 249.

Παρά ταῦτα χαρακτηριστικαὶ εἶναι καὶ αἱ διαφοραὶ εἰς τὰς περὶ ψυχῆς ἀπεικονίσεις τοῦ Πλάτωνος¹². Ἐνταῦθα δὲν λαμβάνεται ἔτοιμον προϋπάρχον σύστημα τι. Ὁ Πλάτων εἶναι κάτοχος ἰδίων παραστατικῶν καὶ ἐκφραστικῶν δυνατοτήτων καὶ ἀναδημιουργεῖ τὰ εἰλημμένα κατὰ τὸ μέτρον τῆς προτιμήσεώς του. Εἰς τοὺς διαλόγους του διαρκῶς καὶ περισσώτερον ἐξαίρονται τὰ κοσμικὰ καὶ ἰδιαιτέρως τὰ ἀστρονομικὰ στοιχεῖα. Εἰς τὸν «Γοργίαν» τὸ ὑπερπεραν εἰς οὐδεμίαν σχέσιν τίθεται μὲ τὸν κόσμον, γίνεται λόγος μόνον περὶ τῆς ἠθικῆς ἀποφάσεως: τί εἶδους ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι τις. Ὁ μῦθος τοῦ «Φαίδωνος» ἐπισημαίνει τὴν ἐνταῦθα ὑπαρξιν ὡς ζωὴν βάθους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πολυτιμωτέραν καὶ θαυμασιάν ὑπαρξιν ὕψους. Τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν τῆς ὑπάρξεως ἐκφράζει, κατὰ τὸν μῦθον, ἡ μεταφορὰ τοῦ «ἀντροῦ» ὅχι εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ πέραν αὐτοῦ εἰς τὸν «νοητὸν τόπον»¹³. Ἡ ψυχὴ εἶναι δυνατόν νὰ ζῇ εἰς ὑψηλότερον ἢ χαμηλότερον πεδίον. Εἶναι συνδεδεμένη στενῶς μετὰ τοῦ σώματος ἀκόμη καὶ ἐν δὲν δύναται νὰ ἀντικρύσῃ τὰ καθαρῶς νοητά. Ἀλλ' αὕτη δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ σώμα καὶ νὰ ἀναζητήσῃ αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπεράνω καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον εἶναι περισσώτερον συγγενὴς ἀπὸ τὴν φύσιν της.

Ὁ Πλάτων διὰ νὰ δείξῃ τὴν πορείαν πρὸς τὸ ὑπερπεραν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ὑψηλότερας τάξεως ἀπὸ ὅλα τὰ σωματικὰ ὄντα. Ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία κατορθώνει νὰ ὑψωθῇ, νὰ ἀνέλθῃ αὐτὸ τὸ ὕψος καλεῖται «θεία» ἀκόμη καὶ «θεός» ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Κατ' αὐτὸν μόνον διὰ τῆς φιλοσοφίας ἡ ψυχὴ θὰ φθάσῃ εἰς τὸ γένος τῶν θεῶν. Τοῦτο ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν μῦθον τοῦ «Φαίδρου», ὅπου αἱ «τέλειαι ψυχαί» εἶναι θεοί. Ἐξ αὐτοῦ οἱ ἐρευνηταὶ συνεπέραναν ὅτι ὁ Πλάτων εἰς τὴν γεροντικὴν του ἡλικίαν ἐγκατέλειψε τὴν θεωρίαν τῶν Ὑπερβατικῶν εἰδῶν καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὴν διὰ τῆς διδασκαλίας περὶ τῶν ψυχῶν ὡς θεῶν. Τοῦτο μᾶλλον ἀποτελεῖ παρανόησιν, διότι ἡ μεταφυσικὴ τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἱεραρχικὴ εἰς τὴν δομὴν της.

Ὑπεράνω τῶν ἰδεῶν ἐν τῇ κορυφῇ ἵσταται τὸ Ἄγαθόν, τὸ βραδύτερον ἔν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω. Τοῦτο εἶναι ἡ ὑπέρτατος ἰδέα, ἥτις «πρεσβεῖα καὶ δυνάμει» ὑπερέχει τῶν ἄλλων καὶ εἶναι «ἐπέκεινα τῆς οὐσίας»¹⁴. Κάτωθεν τῶν ἰδεῶν εὐρίσκομεν τὴν ψυχὴν, ἥτις εἶναι μὲν συγγενὴς πρὸς αὐτάς, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον. Δὲν πρέπει νὰ παρασυρθῇ τις ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Πλάτων εἰς τοὺς «Νόμους» παρέχει ὡς ἀπόδειξιν ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνωτέρα ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος καὶ ὅτι ὡς αἰτία τῆς κινήσεως εἶναι αἰτία ἐλεύσεως εἰς ὑπαρξιν.

Εἰς τὸν ἐσχατολογικὸν μῦθον τῆς «Πολιτείας» ἀπεικονίζεται τὸ πλανητικὸν σύστημα διὰ τῆς εἰκόνος τῶν ἀτράκτων, αἱ ὁποῖαι περιστρέφονται περὶ τὸ ἀνάκτορον τῆς Ἀνάγκης, ἀλλὰ τοῦτο παραμένει ἀνευ συνδέσεως πρὸς τὰς προηγουμένως περιγραφείσας «ὁδοὺς τῆς ψυχῆς». Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ δύο πυλῶν, τῆς μιᾶς εἰς τὸν οὐρανόν, τῆς ἐτέρας εἰς τὴν γῆν εὐρίσκομένων καὶ περὶ τῆς ὁδοῦ τῶν καλῶν ψυχῶν ἐν μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κακῶν ὑπὸ τὴν γῆν. Οὕτω στηρίζεται ἡ προεπιστημονικὴ κοσμοθεωρία περὶ τῆς ἐπιπέδου γῆς, τοῦ ἡμισφαιρικοῦ οὐρανοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ φρικιαστικοῦ Ἄδου. Αἱ κατὰ μῆκος τοῦ οὐρανοῦ περιφερόμεναι ψυχαὶ εὐρίσκονται βεβαίως ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἀστέρων. Οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ ἀντίληψις ὅτι οἱ ἀστέρες εἰσέρχονται εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ μιᾶς πύλης, ἐξ ἧς ἕκαστος καὶ πάλιν ἐξέρχεται.

12) Πλάτων. Φαίδ. 108 D, Πολιτεία Z 517 B, I 614 C. Πρβλ. Ἀριστοτ. Περὶ Οὐρ. 284 B D. Βλ. Diels - Kranz¹⁴. Ἐμπεδοκλῆς B 120, τ. I, σ. 318.

13) Πλάτων. Πολιτ. E' 517 B.

14) Πλάτων. Πολιτ. ΣΤ' 509 B.

Ὡς ἀπόδειξις διὰ τὴν Πυθαγορείαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀντιπαράβολος τῆς ὁδοῦ «πρὸς τὰ ἄνω» μετὰ τὴν «πρὸς τὰ δεξιὰ»¹⁵. Ἀλλ' εἰς αὐτὸ οὐδὲν εὐρίσκεται διὰ τὴν ἰσορροπία τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ μυθικῆς κοσμογονικῆς εἰκόνας. Τὸ πρῶτον ὑπαισθάνεται εἰς τὸν «Φαῖδρον» ἡ μοῖρα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ οὐρανία κίνησις. Τὰ ἱπτάμενα ἄρματα τῶν ψυχῶν, ἐλκόμενα πρὸς τὸν οὐρανόν, πρὸς τὴν ἀκολουθίαν τῶν θεῶν, ἀγωνιζόμενα εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ οὐρανόθεν ὅλου, διὰ τὴν θέσιν τῆς ἐπέκεινα ὑπερουρανίου περιοχῆς, φέρονται ὑπὸ τῆς κινήσεως τοῦ Παντός καὶ ἐν κύκλῳ ὁδηγοῦνται πάλιν εἰς τὸ σημεῖον ἐκκινήσεως¹⁶. Προσέτι ὁ Τίμαιος λέγει: ὁ δημιουργὸς δημιουργεῖ τόσας ψυχὰς, ὅσοι ἀστέρες ὑπάρχουν, δι' ἑκάστην ἀστέρα μιαν ψυχὴν, τὴν ὁποῖαν τοποθετεῖ εἰς τὸν ἀστέρα τῆς «ὡς εἰς ἀμαξαν» καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δεικνύει εἰς αὐτὴν «τὴν φύσιν τοῦ Παντός». Μετὰ ταῦτα πρέπει βεβαίως ἐκάστη ψυχὴ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀστέρα τῆς διὰ νὰ ἐνσαρκωθῇ εἰς τοὺς πλανήτας καὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ ἀπομένει εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν δοκιμασίαν καὶ τὴν ἐνσάρκωσιν ἡ ἐπιστροφή πρὸς τὸν «σύνημον ἀστέρα»¹⁷. Πάντα ταῦτα ἀπηχοῦν λαϊκὰς ἀντιλήψεις. Αἱ σχέσεις ψυχῆς καὶ οὐρανόθεν κινήσεως ἐγένοντο ὅσον τὸ δυνατόν στεναί: ἡ μορφή τοῦ Κόσμου εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τοῦ Κόσμου¹⁸.

Αἱ αὗται βασικαὶ σκέψεις ἐκτίθενται μετὰ τὴν ὑψίστην ἀπαίτησιν τῆς ἀληθείας ἀνευ μυθικοῦ προκαλύμματος εἰς τοὺς «Νόμους»¹⁹: ἡ ψυχὴ ὡς ἀρχὴ τῆς αὐτοκινήσεως εἶναι πρωταρχικὴ ἐναντὶ παντός σωματικοῦ. Ἡ ψυχὴ ἀποκαλύπτεται εἰς τὰς οὐρανίους κινήσεις καὶ ἡ ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένη περιοδικότης καὶ τελειότης τούτων τῶν κυκλικῶν κινήσεων ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Παντός εἶναι λογικὴ καὶ ἀγαθὴ. Ἡ «Ἐπινομίς»²⁰ ἐπαναλαμβάνει συστηματικῶς τὴν ἰδίαν πορείαν σκέψεως: οἱ ἀστέρες εἶναι θεοί, ἡ ἀστρονομία εἶναι «θεοσέβεια».

Οὐδὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Πυθαγόρας εἶχε φθάσει ἤδη πολὺ πρὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς ἐν παρομοίως τέλειον σύστημα ἐπιστήμης καὶ θρησκείας, ἐφ' ὅσον ἡ ἀποφασιστικὴ μαρτυρία ὀφείλεται εἰς τὸν Εὐδόξον. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος ἐπιστηματοποίησαν διὰ τῆς ἐρμηνείας τοὺς μύθους τοῦ διαδασκάλου τῶν καὶ ὡς ἐνταῦθα φαίνεται, «ἡ ἀστρονική ἀθανασία» εἶχεν εὖρε τὴν ὀριστικὴν τῆς διατύπωσιν. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην²¹, ὁ Γαλαξίας νοούμενος ὡς ἀτμοσφαιρικὸν φαινόμενον ὑπὸ τὴν περιοχὴν τῶν ἀστέρων χρησιμοποιεῖται ὡς ἡ ὁδὸς τῶν ψυχῶν, ὅθεν αὗται κατέρχονται εἰς τὴν γῆν καὶ ἀκολουθῶς ἐπιστρέφουν ἐκεῖ. Ἡ ψυχὴ θεωρεῖται «φῶς», «αἰθέριον», «οὐράνιον σῶμα». Βεβαίως ὁ ἔσχατος δρόμος πρὸς τοὺς θεοὺς εἶναι ὁ ὑψίστος σκοπὸς ἐκάστης ψυχῆς: «τέλος ὁμοίωσις θεῶν»²².

15) Πλάτων. Πολιτ. I 614 C. Ἀριστοτ. Περί Οὐρ. 284 B.

16) Πλάτων. Τιμ. 41 D, Φαῖδρος 246 B «... πάντα οὐρανὸν περιπολεῖ» 246 C «... μακάριαι θεαὶ καὶ διέξοδοι ἐντὸς οὐρανοῦ», 247 A «... μετεωροπολεῖ καὶ πάντα τὸν κόσμον διοικεῖ». Πρβλ. Εὐριπ. Ἀνδρομ. 1086. Kerenyi, K.: Pythagoras und Orpheus, Zürich 1950. Koster, W.: Le Mythe de Platon de Zarathoustra et des Chaldéens, Leiden 1951, σ. 4.

17) Πλάτων. Τιμ. 41 D.

18) Πλάτων. Τιμ. 36 B. — 37 C.

19) Πλάτων. Νόμοι 891 C, 967 A.

20) Πλάτων. Ἐπινομίς 981 D.

21) Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ Φυσ. Α 1078 B 17. Φωτ. 439 B 17.

22) Στωβ. Ἐκλ. II, VII, 163 (Ἐκ τῆς Διδύμου ἐπιτομῆς): «Σωκράτης, Πλάτων ταῦτα τῷ Πυθαγόρῃ τέλος ὁμοίωσιν θεῶν. Σαφέστερον δ' αὐτὸ διήρθρωσε Πλάτων προσθεὶς τὸ ἀκατὰ τὸ δυνατόν» (Θεαίτητος 176 B) φρονήσει δ' ἐστὶ μόνως δυνατόν... εἰρηται δὲ παρὰ Πλάτωνι τὸ τῆς φιλοσοφίας τριμερές, ἐν Τιμαίῳ μὲν (90 A—D) φυσικῶς

Τὰς δοξασίας ταύτας παρέλαβεν ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ μεταγενεστέρη παράδοσις ρητῶς ἀναφέρει, ὅτι ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων²³. Μία ἀπλὴ ἀναφορά εἰς τὸν «Τίμαιον» ἐξηγεῖ, διὰ τί αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀστρονικῆς ἀθανασίας ἐμφανίζονται εἰς τὴν μεταγενεστέρην παράδοσιν ὡς διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρου²⁴. Ἐν τέλει αἱ θεωρίαι αὗται κατέληξαν εἰς ἐκείνην τὴν σύνθεσιν ἀστρονομίας καὶ θρησκείας, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὸν ὄριμον Πλάτωνα, τὸν Ἡρακλείδην, τὸν Ἀριστοτέλην, τὸν Ξενοκράτη. Ἡ τοῦ Πλάτωνος δὲ καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους θεωρία ἐπεβλήθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ἀς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ μετεμψυχώσεως. Ὅταν ὁ Ἀριστοτέλης μέμφεται τοὺς προγενεστέρους αὐτοῦ φιλοσόφους ὅτι «ἐπιχειροῦσι λέγειν ποῖον τι ἡ ψυχὴ, περὶ δὲ τοῦ δεχομένου σώματος οὐδὲν ἐτι προσδιορίζουσιν, ὥσπερ ἐνδεχόμενον κατὰ τοὺς Πυθαγορικούς μύθους τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχόν ἐνδύεσθαι σῶμα...»²⁵, τοῦτο ἀποτελεῖ ὑπαινιγμὸν περὶ τῆς μετεμψυχώσεως: εἰς ἐν οἰονδήποτε σῶμα ἀνθρώπου ἡ ζωὴ εἰσέρχεται ἡ ψυχὴ ὡς εἰς ἐνδυμᾶτι. Ἦδη πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἴων ὁ Χίος²⁶ μνημονεύει τὸν Πυθαγόραν ὡς γνώστην τῶν περὶ ψυχῆς. Ὁ Ἡρόδοτος²⁷ ἐπαναλαμβάνει τοῦτο, ὅταν διηγεῖται διὰ τοὺς «Γέτας ἀθανατίζοντας» ἐν ἀλληλουχίᾳ μετὰ τοῦ Πυθαγόρου. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δὲν γίνεται λόγος περὶ μετενσαρκώσεως, ἀλλ' ὁ Πυθαγόρας εἶναι τὸ δνομα, ὑπερ συνήθη μετὰ τὴν περὶ ἀθανασίας διδασκαλίαν. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ γνωστοὶ στίχοι τοῦ Ἐμπεδοκλέους²⁸

(προσθήσω δὲ καὶ Πυθαγορικῶς) σημαίνοντος ἀφθόνως τὴν ἐκείνου προεπίνοιαν. Πρβλ. Πλάτων. Πολιτ. Η 546 C, Τιμ. 53 C.

23) Ἡρακλ. δ. Ἀπόστ. 92, 93. Wehrli «... ἡμεῖς δὲ Ἐμπεδοκλήμω καὶ Πυθαγόρᾳ πιστεύοντες οἷς τε ἐκείθεν λαβὼν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός ἐφη...»

24) Ἀριστοτ. Περί Ψυχ. Α 2 405 Α 29. «... φησὶ (Ἀλκιμαίων) αὐτὴν ἀθάνατον εἶναι διὰ τὸ εἰκέναι τοῖς ἀθάνατοις» τοῦτο δ' ὑπάρχειν αὐτῇ ὡς αἰ κινουμένη» κινεῖσθαι γὰρ καὶ τὰ θεῖα πάντα συνεχῶς αἰετ, σελήνη, ἥλιον, τοὺς ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον. Κλημ. Στωμ. 50, 20. «ὁ γὰρ τοῖς Κροτωνιάταις Ἀλκιμαίων θεοὺς ὥστε τοὺς ἀστέρας εἶναι ἐμψύχους ὄντας. Αετ. IV, 2, 2 (D. σ. 386) «Ἀλκιμαίων φύσιν αὐτοκίνητον κατ' αἰδίον κίνησιν καὶ διὰ τοῦτο ἀθάνατον αὐτὴν καὶ παρεμφερῇ τοῖς θεοῖς ὑπολαμβάνει. Πρβλ. Πλάτων. Φαῖδρος 245 C. Ἀριστοφ. Εἰρ. 832. Cicero. de N. D. 11, 27.

25) Ἀριστοτ. Περί Ψυχ. 407 B 20. πρβλ. Ὁμήρ. Ὀδύσ. κ. 240 (καὶ Σχόλ. εἰς Ὁμήρ. Ὀδύσ. κ. 240. 329) Ὁβ. δ. Μεταμ. 2, 485. Νόβν. Διονυσ. 5, 322. Αἰσώπ. Μῦθοι 294 (Halm) Λουκ. Ὀνος. 13. 16. Ἀποσλ. Μεταμ. 3. 26. Αὐγουστ. Cyn. Dei 18. 18, σ. 278, 11. Bl. Cherniss, J.: Arist. of Pres. Ph. σ. 325.

26) Διογ. Λαερτ. VII, 6, VIII, 6. Bl. Diels-Kranz, Ἴων ὁ Χίος, 36 B 4, τ. I, σ. 380.

«ὡς ὁ μὲν ἡνιορὴ τε κεκασμένος ἤδὲ καὶ αἰδοῖ
καὶ φθίμενος ψυχῇ τερπνὸν ἔχει βίον
εἴπερ Πυθαγόρης ἐτύμως σοφός, ὅς περὶ πάντων
ἀνθρώπων γνώμας εἶδε καὶ ἐξέμαθεν.

27) Ἡρόδοτ. IV, 95.

28) Diels-Kranz, Ἐμπεδοκλῆς, B 129, τ. I, σ. 364 1—6.

ἦν δὲ τις κείνοισιν ἀνὴρ περιώσια εἰδώς,
ὅς δὴ μήκιστον πρᾶξιων ἐκτέσαστο πλοῦτον,
παντοίων τε μάλιστα σοφῶν τ' ἐπιήραρος ἔργων
ὁππότε γὰρ πάσῃσιν ὀρέξαιτο πρᾶξιβδυσιν,
ρεῖ' ὅ γε ὄντων πάντων λεύσσεσκεν ἑκαστον
καὶ τε δέκ' ἀνθρώπων καὶ τ' εἰκοσιν αἰώνεσσιν.

Ἡ μεταγενεστέρα παράδοσις ἐπανελημμένως ἀναζητεῖ ἢ νὰ ἀποσιωπήσῃ ἢ κατὰ διαφόρους τρόπους νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν μετενσωμάτωσιν τῆς ψυχῆς. Οὐδείς λόγος περὶ μετεμψυχώσεως γίνεται παρ' Ἀετίω, ὅστις ἀποδίδει εἰς τὸν Πυθαγόραν τὴν Πλατωνικὴν περὶ ψυχῆς διδασκαλίαν²⁹. Τὰ «Ὑπομνήματα» δὲν ἀφήνουν περιθώρια διὰ ἐπανενσωμάτωσιν. Αἱ καθαρὰ ψυχὰ ἀνέρχονται πρὸς τὰ ὕψη, αἱ ἀκάθαρτοι ἐκπίπτουν εἰς τὰς Ἑρινύας (31). Ὁ Σέξτος ὁ Ἑμπειρικὸς αἰτιολογεῖ τὴν «χοροτοπαγίαν» διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀρμονίας ὧν τῶν ζώων ἀπὸ τῶν θεῶν μέχρι τοῦ ἀλόγου ζώου³⁰. Ὁ Ξενοκράτης προσβλέπει εἰς τὸ «ὁμογενές» ζώου καὶ ἀνθρώπου³¹. Οὗτος δὲν ἀπεδέχθη οὐδεμίαν μετενσωμάτωσιν. Θεωρεῖ ὅμως τὸν Πυθαγόραν υἱὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Περὶ μετεμψυχώσεως ὁμιλοῦν ὁ Πίνδαρος, ὁ Ἡρόδοτος³², ὁ Ἑμπεδοκλῆς καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Φαῖδωνα», τὸν «Φαῖδρον», τὸν «Μένωνα» καὶ τὴν «Πολιτείαν»³³. Ὁ Long³⁴ ἀφορμηθεὶς ἐξ ἐνὸς ποιήματος τοῦ Πινδάρου³⁵ πρὸς Ὀλυμπιονίκην τινα ἄρχεται τῆς συζητήσεως περὶ τῆς θεωρίας τῆς μετεμψυχώσεως. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο γίνεται λόγος περὶ τῆς τιμωρίας τῶν κακῶν καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν καλῶν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Συμφώνως πρὸς τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἐκείνοι, οἵτινες ἀκολουθοῦν τὴν «ὁδὸν τῆς Διὸς» πρὸς τὸ «φρούριον τοῦ Κρόνου» εἰς τὰς «νῆσους τῶν μακάρων», εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐκείνους, οἵτινες θὰ κληθῶν «μάκαρες ἥρωες» εἰς τὸ μέλλον ἢ πνεύματα. Ὁ Long υἱοθετεῖ τὴν ἀποψιν τοῦ Mommsen³⁶, ὅστις ὑποστηρίζει ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἦτο πάντοτε ἡ αὐτή: ἡ ψυχὴ διέρχεται ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς μίαν τελικὴν παραμονήν. Ὁ v. Fritz³⁷ ἐρειδόμενος ἐπὶ τῶν λέξεων τοῦ ἀνωτέρω ποιήματος τοῦ Πινδάρου «ἐστρίς ἐκατέρωθεν», ὑποστηρίζει ὅτι τρεῖς φορές εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν καὶ τρεῖς φορές εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν — συμφώνως πρὸς τὴν δοξασίαν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τρία —, ἡ ψυχὴ θὰ ἔπρεπε νὰ καταδείξῃ τὴν ἀξίαν τῆς πρὶν εἰσέλθῃ εἰς μίαν ζωὴν αἰωνίου μακαριότητος. Ἡ ψυχὴ μόνον εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον δύναται νὰ δράσῃ. Εἰς τὸν Ἄδην γίνεται δεκτὴ ἡ ψυχὴ καὶ δίδεται «ἄφεςις» διὰ τὰ τυχόντα σφάλματά της. Ἡ θεωρία ἔχει σχέσιν μὲ τὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος. Εἰς τὸν «Φαῖδρον»³⁸ ὁ Πλάτων παρουσιάζει τὰς ψυχὰς ἐπτερωμένας, δι' ὧν αὐταὶ ὁδηγοῦνται εἰς τὸ «ἔξω τοῦ οὐρανοῦ». Τὰ πάθη τῶν ψυχῶν ὁμοιάζουν μὲ «ἀφηνιασμένα ἄλογα», τὰ ὅποια, ἐὰν ἡ ψυχὴ δὲν δύναται νὰ κυβερνήσῃ ὀρθῶς, τὴν πετοῦν ἔξω ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς καλῆς τὴν πληγώνουν. Ἐὰν συμβῇ αὐτῷ, αἱ ψυχὰς μετενσαρκοῦνται εἰς ἄλλα σώματα καί, ὅταν ἀποθάνουν, πρέπει νὰ παραμείνουν εἰς τὸν Ἄδην, ὅπου αὐταὶ πρέπει νὰ δοκιμασθοῦν διὰ τὰς πράξεις των καὶ ἴσως τιμωρηθοῦν διὰ τὰ ἀμαρτήματά

29) Ἀετ. 4, 4, 1. καὶ 1, 8, 2.

30) Σεξτ. Ἑμπειρ. Πρὸς Μαθημ. 9, 127.

31) Ξενοκράτ. ἀπόσπ. 98 ἐκδ. R. Heinze. Πορφυρ. Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχ. IV, 22.

32) Ἡρόδοτ. II, 123.

33) Πλάτων. Φαῖδων 81 D, Μένων 81 A, Πολιτ. I 614 A—C, Φαῖδρος 248 D.

34) Long, H.: A Study of the Doctrine of Metempsychosis in Greece from Pythagoras to Plato. Diss. Princeton 1948.

35) Πίνδαρ. Ὕμνος εἰς Ὀλύμπιον, 2, 56.

36) Mommsen, C. I. S.: Annotationes Criticae Supplementum ad Pindari Olympias. Berlin 1864 σ. 23.

37) von Fritz, K.: «Ἐστρίς Ἐκατέρωθεν» in Pindar's second Olympian and Pythagoras' Theory of Metempsychosis. περιοδ. Phronesis 1957 σ. 85.

38) Πλάτων. Φαῖδρος 346 A—D.

των. Ἐπειτα γεννῶνται ἐκ νέου εἰσερχόμενοι εἰς ἕν ἄλλο σῶμα. Οἱ φιλόσοφοι, οἱ ζήσαντες ἀληθῆ φιλοσοφικὴν ζωὴν ἐπὶ τρεῖς φορές διαδοχικῶς καὶ ἐπὶ τρεῖς χιλιάδας χρόνους δύναται νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν «ὑπερουράνιον τόπον». Αἱ ψυχὰς τῶν λοιπῶν χρειάζονται δέκα χιλιάδας χρόνους. Ὁ Ἑμπεδοκλῆς³⁹ πιστεύει ὅτι ἀπαιτοῦνται τριάντα χιλιάδες χρόνοι μακρὰν ἀπὸ τοὺς «μάκαρας» μετὰ ἀπὸ ἕν ἐγκλημα. Εἰς ἕτερον ὅμως σημεῖον λέγει ὅτι αἱ ψυχὰς εἰς τὸ τέλος τῆς περιπλανήσεώς των γίνονται μάντιες, ποιηταὶ καὶ πρίγκιπες καὶ κατόπιν ἀνανεώνονται ὡς θεοί.

Ἡ ἰδέα τῆς ἐνοχῆς ὡς αἰτία περιπλανήσεως τῆς ψυχῆς ὑπάρχει εἰς τὸ ἀπόσπασμα 137 τοῦ Πινδάρου. Ἡ θεωρία τοῦ Πινδάρου ἀπηχεῖ λαϊκὰς δοξασίας. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε κοινὴ πηγὴ δι' αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς Σικελιώτας. Τὸ ἔτος 476 π. Χ. κατὰ τὸ ὅποιον ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Πινδάρου οἱ στίχοι, ὁ Ἑμπεδοκλῆς ἦτο εἰκοσαετής καὶ φαίνεται νὰ ἐγνώριζε τοὺς στίχους ἢ νὰ ἦτο ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰς προϋπαρχούσας δοξασίας ταύτας.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει τοὺς Ὀρφικοὺς παραλλήλως πρὸς τοὺς Πυθαγορείους, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ μετεμψυχώσεως⁴⁰, καὶ ἡ νεωτέρα ἐρευνα σκιαγραφεῖ τοὺς Πυθαγορείους καὶ τοὺς Ὀρφικοὺς μὲ εἰκόνας ἀπολύτως συνδεδεμένας, ὅπως οἱ δῖσκοι ἐνὸς ζυγοῦ. Ἡ μετεμψύχωσις ὅμως διὰ τοὺς Ὀρφικοὺς δὲν ἐπεβεβαιώθη ἐξ οὐδεμιᾶς ἀρχαίας πηγῆς ἀπ' εὐθείας. Ὁ Πλάτων ἐπὶ πορχδεύματι, εἰς τὸν «Κρατύλον»⁴¹, διδάσκει ὅτι ἡ ψυχὴ τιμωρεῖται δεσμευθεῖσα ἐντὸς τοῦ σώματος: «ὡς δίκης διδούσης ψυχῆς», ἐμμεσὸς πληροφορία περὶ Ὀρφικῆς διδασκαλίας. Τὰ μέλη ἐξ ἄλλου τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας λαμβάνουν διάφορον θέσιν ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς μετεμψυχώσεως. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τῆς ψυχῆς μαρτυροῦνται τὰ ἐξῆς: «... αὕτη εἰσέρχεται εἰς τὸ σῶμα ἀχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου»⁴², τοῦτο ὅμως συμφωνεῖ πρὸς τὴν μετεμψύχωσιν. Εἰς ἕτερον ἐν συνεχείᾳ χωρίον τούτου ἀναφέρεται τὸ ἐξῆς: «... ἐφασκεν γάρ τινες εἶναι τὰ ἐν τῷ ἄερί ξύσματα, οἱ δὲ τὸ τοιαῦτα κινεῖν... διότι συνεχῶς φαίνεται κινούμενον κἂν ἢ νηνεμία παντελής»⁴³. Ὁ Ἡρόδοτος ἀποδίδει εἰς τοὺς Αἰγυπτίους τὴν συστηματικὴν διδασκαλίαν περὶ μετεμψυχώσεως, εἰς ἄλλην ὅμως περικοπὴν θεωρεῖ συγχρόνως Πυθαγορικὴν καὶ Ὀρφικὴν τὴν δοξασίαν καὶ συγκρίνει ταύτην πρὸς τὴν τῶν Αἰγυπτίων: «ὁμολογεῖται δὲ ταῦτα Ὀρφικοῖσι καλεομένοισι καὶ Πυθαγορείοις... ἐοῦσι δὲ Αἰγυπτίοις»⁴⁴. Ὁ Burkert ἐμφανίζει τὸν Πυθαγόραν ὡς μαθητὴν τῶν Αἰγυπτίων διὰ τοῦτο παραδέχεται ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἔφερε τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐξ Αἰγύπτου καὶ τὰς δοξασίας περὶ ἀθανασίας ἐκ τῶν Γετῶν. Οἱ Ἕλληνες δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συναισθανόμενοι τῆς ὑπεροχῆς ἐναντι τῶν βαρβάρων κατέστησαν τὸν Ζάμολξιν μνηστὴν τοῦ Πυθαγόρου.

Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Ἑρμιππος καὶ ὕστερον ὁ Ἑλλάνικος ἀναφέρουν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουν τοὺς Γέτας «Γέτας ἀθανατίζοντας», διότι τοῦτο ἦτο δι' αὐτοὺς

39) Diels-Kranz¹⁴ Ἑμπεδοκλ. Καθαρμοὶ B 112, τ. I', σσ. 354—370.

40) Πλάτων. Πολιτ. B 364 E. «... βίβλων δὲ ὁμαδὸν παρέχονται Μουσίου καὶ Ὀρφέως...» Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχ. 410 B 28. Εὐριπίδ. Ἀλκιστ. 967. Ἰππόλυτ. 954 «... ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς ἔπεισι καλούμενοις...» Πρβλ. Κουτσογιαννοπούλου, Δ.: Συμβολὴ εἰς τὸ Συστ. τῆς Ἑλλ. Φιλ. σ. 134 «... κοινὰ εἰς τοὺς Ὀρφικοὺς καὶ τοὺς Πυθαγορείους...»

41) Πλάτων. Κρατύλ. 400 B—C. Wilamowitz, U.-Moellendorf: Der Glaube der Hellenen. Berlin 1931/32, τ. II, σ. 194.

42) Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχ. 410 B 27.

43) Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχ. 407 B 20.

44) Ἡρόδοτ. II, 81.

Ιδιαίτερος αξιοσημείωτος. Οὗτοι ἐπίστευον, ὅτι δὲν ἀποθνήσκουν, ἀλλ' ὅστις ἀπόλλυται καταλήγει εἰς τὸν δαίμονα Ζάλομιν. Ὁ Ζάλομιν ἦτο ἀνὴρ δοῦλος εἰς Σάμον παρὰ τῷ Πυθαγόρᾳ. Οὗτος ἐλευθερωθεὶς ἐπέστρεψε πλούσιος εἰς Θράκην, ὅπου μετέδωκεν ἰσὺς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τοὺς συμπατριώτας του καὶ προεξένησεν μεγίστην ἐντύπωσιν. Ὑπόσχεται εἰς αὐτοὺς, ὅτι οἱ ὁμοτράπεζοι καὶ οἱ ἀπόγονοι τούτου δὲν θὰ ἀποθάνουν, ἀλλ' εἰς αἰωνίαν ζωὴν θὰ ἀπολαύουν πάντων τῶν ἀγαθῶν. Ἐνεκα τούτου, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, οὗτοι πιστεύουσι εἰς τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ θανάτου καὶ εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν.

Οἱ Ἕλληνες συχνάκις ἐπεχειροῦν νὰ ἀποδώσουν εἰς ἄλλους λαοὺς, ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητά ἦτο ἀμιγρὸς Ἑλληνικόν. Πρὸ πάντων ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει εἰς περιγραφὰς βαρβάρων τινά, τὰ ὅποια σκοπίμως ἀποσιωπᾷ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἀνωτέρω ἱστορικὸς λέγει ἀλλαχοῦ, ὅτι ὁ Πυθαγόρας ὑπῆρξεν αὐθεντία εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Ἐπέκεινα καὶ τῆς Ἀθανασίας. Ἐπομένως διδάσκαλος τοῦ Ζαμόλιδος πρέπει νὰ ὑπῆρξεν ὁ Πυθαγόρας.

Ὁ Ἴων ὁ Χῖος⁴⁵ εἰς τοὺς «Τριαγμούς» ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Πυθαγόρας «ἐνία ποιήσαντα ἀνενεγκεῖν εἰς Ὀρφέα», ἐπίσης ὅτι συνέθεσε ποιήματά τινα καὶ τὰ ἐπέγραψεν εἰς τὸν Ὀρφέα: «τὰ Ὀρφικά ἐσι Πυθαγόρεια». Ἰσως καὶ ὁ Ἡράκλειτος εἶχε συνδέσει τὸν Πυθαγόραν μὲ τοὺς Ὀρφικούς⁴⁶. Οὐδεὶς δύναται νὰ προκρίνῃ ἀκριβῶς ὡς ἀρχικὴν πηγὴν τὸν Πυθαγόραν ἢ τοὺς Ὀρφικούς. Ὅστις εἰς τὸ ἀπροσδιόριστον πλῆθος τῶν Ὀρφικῶν ἐζήτει μόνον μιαν ἀπὸ τὴν προσωπικότητα, ἐφθάνεν εἰς τὸν Πυθαγόραν, ὅστις ὅμως ἤθελε νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ Πυθαγόρου, ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν Ὀρφικῶν.

Κατὰ μιαν ἀρχέγονον διαφορὰν μεταξὺ Ἀπολλωνείου καὶ Διονυσιακοῦ πνεύματος — τοῦτο εἶναι ἡ πίστις τοῦ Nietzsche —, πρέπει οἱ Πυθαγόρειοι καὶ οἱ Ὀρφικοὶ νὰ ἀντιστρατεύωνται ἀλλήλους. Τώρα ὅμως φαίνεται νὰ συμφωνῇ ἡ ἀντίθεσις τῆς Ἀπολλωνείου καθαρότητος τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ Διονυσιακοῦ μυστικισμοῦ. Πρέπει νὰ κατανοηθῇ σαφῶς ὅτι διὰ τὴν Ἑλληνικὴν εὐαισθησίαν ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Διόνυσος εἶναι πράγματι ἀδελφοί. Ὁ Πυθαγόρας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὴν παράδοσιν⁴⁷, ταυτίζεται μὲ τὸ μυστηριακὸν - Διονυσιακὸν πνεῦμα τῶν Ὀρφικῶν.

Ἐν τῷ συνόλῳ ὅμως ἡ παράδοσις παρέχει συχνάκις ἀφορμὴν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ Πυθαγορισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλίαν παρὰ Πινδάρῳ, Ἐμπεδοκλεῖ καὶ Πλάτῳ. Ἡ μέθοδος τῶν Πυθαγορείων ἔχει ἀκολουθήσει τὰς ἀπόψεις τοῦ Ἐπιγένους⁴⁸. Ὁ Πλάτων ἐπίσης γνωρίζει ὅτι ἡ Μεγάλη Ἑλλὰς εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν πηγὴ τοιούτων δοξασιῶν καὶ εἰς τὸν «Γοργίαν» ἀποδίδει τὸν γνωστὸν περὶ τοῦ Ἄδου μῦθον εἰς ἀκομψὸν ἄνδρα... Ἰσως Σικελὸς τις ἢ Ἰταλικός...⁴⁹. Εἰς ταύτην τὴν περιγραφὴν γίνεται λόγος περὶ τοῦ σώματος ὡς «σῆματος» τῆς ψυχῆς: «τὸ μὲν σῶμα ἐστὶν ἡμῖν τοῦτο ἐν ᾧ αἱ ἐπιθυμίαι». Ταῦτα εἶναι λόγοι τοῦ Πυθαγορείου Φιλολάου. Οὗτος παρωμοίαζε τὴν ψυχὴν τῶν ἀνοή-

των πρὸς «τετρημένον κόσκινον», διότι δὲν δύναται νὰ συγκρατῇ τίποτε ἔνεκα ἀπιστίας (εἰς τὴν ὑπαρξιν νοητῶν ὄντων) καὶ λήθης. Εἰς τὸ χωρίον ταυτίζονται αἱ ἔννοιαι τῶν δύο λέξεων σῶμα καὶ τάφος: «σῆμα» καὶ «σῶμα»⁵⁰.

Ὁ Frank ὑποστηρίζει ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ Πυθαγορείου Φιλολάου, ὅπως τὸ πρῶτον παραδέχθησαν οἱ Boeckh⁵¹ καὶ Diels, ἀλλὰ περὶ Ὀρφικοῦ τινος ποιητοῦ. Ὁ Σωκράτης — κατὰ τὸν ἀνωτέρω μελετητὴν — ἐρμηνεύει κατ' ἐντελῶς ἴδιον τρόπον πρὸς τὸν Ὀρφισμὸν περὶ τοῦ «ταξιδίου εἰς τὸν Ἄδην». Οἱ δίκαιοι, οἱ μεμυημένοι ζοῦν μακαρίως λαμβάνοντες μέρος εἰς τὰ Συμπόσια, οἱ ἄθεοι, οἱ ἄδικοι, οἱ ἀμύητοι πληρώνουν διὰ τὰς ἀμαρτίας των. Παρόμοιον χωρίον συναντῶμεν εἰς τὸν διάλογον «Κρατύλον»: «καὶ γὰρ σῆμά τινές φασιν αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς, ὡς τεθαμμένης ἐν τῷ νῦν παρόντι καὶ διότι αὐτὸ τούτῳ σημαίνει, ὅτι ἀνσημαίνει ἡ ψυχὴ καὶ ταύτῃ σῆμα ὁρθῶς καλεῖσθαι»⁵² μόνον εἰς τὸν «Φαίδωνα», ὡς εἶναι γνωστὸν, τοιαῦτα ἰδέαι, δι' αἷς ἐνταῦθα γίνεται ὑπαινιγμός, ἀναπτύσσονται ἐκτενῶς.

Δημιουργοῦνται ὅμως τώρα περισσότερα ἐρωτήματα ἢ ἀπαντήσεις: Ὑπάρχει εἰς ἕκαστον ὄν κατ' ἀναλογίαν μία ἀθάνατος, ἀπὸ ἐνσωματώσεως εἰς ἐνσωμάτωσιν περιπλανώμενη, ψυχὴ; — Ὑπάρχουν εἰς τὰ φυτὰ τοιαῦτα ψυχαί; — Εἰσέρχονται μόνον εἰς ὠρισμένα γένη; — Ἐχουσι τοῦτο τὸ ἐξαιρετικὸν πεπρωμένον μόνον μεμονωμένα πνεύματα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἱ «δαίμονες» κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλῆ; — Κατὰ πόσον ἡ λέξις «ψυχὴ» εἶναι σημαντικὴ καὶ κατὰ πόσον ὑπάρχει ἡ ἰδέα ὡς βᾶσις; — Ὑπάρχει εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς μετεμψυχώσεως ἡ αξιοσημείωτος ἀντίληψις μεταβάσεως, ὅτι ἡ ψυχὴ νοεῖται κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σῶμα καὶ ἀνεξαρτήτως τούτου, ὡς ὑπόστασις, ὡς ἡ τελεία ἐνότης τῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς συνειδήσεως — μία ἐπανάστασις τῶν Ὀμηρικῶν ἰδεῶν —, ἡ «ἡ ψυχὴ» εἶναι ἀρχικῶς μυστηριώδης, ὑπερεμπειρικὸν ἐγὼ, ἀνεξάρτητον τῆς συνειδήσεως; — Ἐνσωματοῦται ἡ ψυχὴ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γεροντικοῦ σώματος ἐκ νέου — ὅποτε κατὰ συνέπειαν ὁ Ἄδης περιττεύει — ἡ παρεμβάλλεται μία ἐνδιάμεσος κατάσταση. ἤτις καθιστᾷ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὸν Ἄδην ὡς μιαν μεταβατικὴν κατάστασιν; — Ἡ μετενσωμάτωσις εἶναι ἔργον τῆς τυφλῆς δυνάμεως τῆς φύσεως (ἐν γεννῶμενον ὄν ἀπορροφᾷ τὴν ψυχὴν ἢ ἔργον κρίσεως τῶν νεκρῶν); — Τελεῖται μία ἀτελεῦτος ἀνακύκλησις ἢ ὑπάρχει ἀρχικῶς πτώσις, εἰς τὸ τέλος ἡ λύτρωσις, ἤτις εἶναι μόνιμος ἢ ὀριστικὴ καταδίκη, διὰ τῆς ὁποίας πάλιν αἱ ἰδέαι τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Ταρτάρου καθίστανται σχετικαί;

Εἰς ταῦτα τὰ ἐρωτήματα ἔχουν δοθῇ κατὰ καιροὺς διάφοροι ἀπαντήσεις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει. Τὸ νὰ εὕρῃ τις μιαν ἐνιαίαν, παντοειδῶς μελετημένην καὶ ὠρισμένην θεωρίαν εἶναι ἐν αἵτημα, τὸ ὁποῖον ἐξάγει ὁ σύγχρονος ἐπιστήμων δι' ἴδιον ὀρθολογιστικὸν συστήματος. Εἰς ἕνα τομέα, ὡς ἡ περὶ μεταθανάτιου ζωῆς πίστις, ἡ ὁποία κεῖται τόσον πέραν τῆς κανονικῆς ἐμπειρίας, δύναται νὰ ὑπάρχῃ μία ἐνιαία διδασκαλία γραπτῶς ὠρισμένων, ἐξ ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας ἐξαχθέντων δογμάτων. Ὅπισω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ἀνακύκλησεως ὑπάρχει τὸ πρόβλημα τῆς ἐνοχῆς τῆς ψυχῆς καὶ τῆς προελεύσεως αὐτῆς, διαφαίνεται ὅμως καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς λύτρωσεως. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην διατυπώνεται, χωρὶς βεβαίως τὴν ἀνακύκλησιν, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς πτώσεως καὶ ἐπιγνώσεως τοῦ θανάτου.

Ἀρχικῶς αἱ θεωρίαι περὶ τοῦ ὑπερπέραν ἦσαν πάντοτε συγκριτικαί. Βραδύτερον ἡ μονομερὴς θεολογία τείνει πρὸς συμβιβασμὸν αὐτῶν. Ὁ Πυθαγόρας βεβαίως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις. Τὰ ἐρωτήματα ἀνεξαρτή-

45) Diels - Kranz¹⁴, Ἴων ὁ Χῖος, 36 A I, τ. I, σ. 379—380.

46) Διογ. Λαερτ. VIII, 8 «... Ἴων... Πυθαγόραν εἰς Ὀρφέα ἐνενεγκεῖν τινα ἱστορεῖν...» Κλῆμης. Στρωματ. I, 131, 4.

47) Bl. Millierpieres, F. Pythagore, Fils d' Apollon. Paris 1953. Caparelli, V.: La Sapienza di Pitagora, τ. II'. Padova 1941.

48) Ἐπιγέν. εἰς Κλῆμεντ. Στρωματ. I, 131, 5. Ἐπίσης βλ. Kern, O. Orphicorum Fragmenta. Berolini 1963. ἀπόσπ. 248. Guthrie, W. K. C.: Orpheus and Greek Religion. London 1952.

49) Πλάτων. Γοργίας 439 A καὶ ἐξ. Περβλ. Diels - Kranz¹⁴, Φιλόλαος, B 14, τ. I, σ. 413—414.

50) Περβλ. Wilamowitz, U.: Platon, τ. II, σσ. 89—90.

51) Boeckh, A.: Philolaos des Pythagoreers Lehren nebst den Bruchstücken seines Werkes. Berlin, 1819.

52) Πλάτων. Κρατύλος 400 B.

τως τῶν λύσεων, αἱ ὁποῖαι προσφέρονται καὶ τοῦ κατὰ τινα τρόπον παρωχημένου τῆς ἐννοίας των διὰ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον, δεικνύουν τὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον τῆς διανοήσεως, τῆς εὐαισθησίας καὶ τῆς πνευματικότητος, εἰς τὸ ὅποιον ὁ Ἕλληνας ἔφθασεν εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν.

Ὁ Πυθαγόρας δὲν εἶναι μόνον διδάσκαλος τῆς μετεμψυχώσεως, εἶναι γνώστης ἀρχαιοτρόπου θεοσεβείας καὶ συγχρόνως σκεπτικιστῆς εἰς τὸ εἶδος τοῦ. Ἐὰν ὁ Πυθαγόρας εἶχε πεῖράν τινα τῆς ψυχῆς εἰς τὸν ἐνταῦθα καὶ πέραν τοῦ τάφου κόσμον θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξουσιάζῃ πλείονας ἢ τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις καὶ ἱκανότητας. Ἐπρεπε νὰ προσεγγίξῃ εἰς μίαν σφαῖραν «δαιμονικὴν» ἢ «θεῖαν». Τὰ «θαύματα» τοῦ Πυθαγόρου θεωροῦνται ὡς κατηγορίαι καὶ χαρακτηρίζονται ὡς συκοφαντίαι. Βέβαιον εἶναι, ὅτι οἱ περὶ Πυθαγόρου μῦθοι μαρτυροῦσιν, ὅτι ὅχι μόνον μέρος τούτων εἶναι πασίγνωστον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἀλλ' ἐπίσης ὅτι ὑπάρχει ἐπιφανειακῶς ἢ πλατωνικῇ ἐξήγησις τῆς Ἀκαδημίας, ἥτις ἐπιτρέπει νὰ ἴδῃ τις τὸν Πυθαγόραν ἐν συσχετίσει μετὰ τοῦ Πλάτωνος.

Ὁ μῦθος περὶ τοῦ Πυθαγόρου διαφεύγει τῆς φιλοσοφικῆς ἐρμηνείας. Ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀναζητήσεως πολλάκις ἐδόθη ἡ εὐκαιρία εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐπίστευον, ὅτι θὰ ἐπαυξήσουν τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς των μέχρι τοῦ ἀπείρου καὶ θὰ δυνηθῶν νὰ ὑπερπηδήσουν τὸ χάσμα μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

Ἡ προσηλυτικὴ διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἐνότητος ἐπιστημονικῆς καὶ θρησκευτικῆς σκέψεως παρὰ Πυθαγόρα καὶ τῆς στροφῆς ἀπὸ τοῦ μυθικολατρευτικοῦ κύκλου περιστρέφεται περὶ τὰς ἐννοίας τῆς «καθάρσεως» καὶ «ἀναμνήσεως». Εἰς ἀμφότερας τὰς περιπτώσεις τίθεται ὀξύ τὸ ἐρώτημα τῆς παραδοχῆς ἢ τῆς αὐθυπάρκτου παρερμηνείας παρὰ Πλάτωνι.

Ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὸν «Βούσιριν» λέγει ὅτι πρῶτος ὁ Πυθαγόρας ἔφερεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν λοιπὴν φιλοσοφίαν, ἰδιαιτέρως δὲ ἐπὶ περὶ τὰς θυσίας καὶ ἀγιστείας τὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐπιφανέστερον τῶν ἄλλων ἐσπούδασεν. Γενικῶς ὁ Ἰσοκράτης ὁμιλεῖ περὶ «ὁσιότητος» τοῦ Πυθαγόρου πολὺ ἐνωρίτερον τῆς μνείας περὶ ἀστρολογίας, μαθηματικῶν καὶ γεωμετρίας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μελέτης τοῦ Döring⁵⁴ νομίζει τις, ὅτι ἡ ἐννοια «καθάρσεως» ἀποτελεῖ τὴν κλειδὴ διὰ τὴν κατανόησιν τῆς σχέσεως τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸν ἀρχέγονον Πυθαγορισμόν: ἡ αὐστηρὰ ἐπιστήμη ἰδίως τὰ μαθηματικὰ ἀπελευθερώνουν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος καὶ εἶναι, ὑπὸ ταύτην τὴν ἀποψιν, τὸ κατ' ἐξοχὴν εἶδος τῆς καθάρσεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῆς ψυχῆς εἰς ταύτην τὴν παρούσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ὁ μέγιστος ἐξαγνισμὸς εἶναι ἡ ἐπιστήμη, καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἀφιερώνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς αὐτὴν, εἶναι ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος, ἀπαλλάξας ἑαυτὸν τῆς καθημερινότητος. Ἀπασαί αὗται αἱ ἀντιλήψεις εἶναι Πυθαγόρειοι καὶ ἐνίστη ἀποτελοῦν τὸν μόνον τρόπον γεφυρώσεως τοῦ χάσματος μετὰ τοῦ Πυθαγόρου ὡς ἐπιστήμονος καὶ ὡς θρησκευτικοῦ διδασκάλου.

Τοῦτο ἀναπτύσσεται καὶ εἰς τὸν «Φαῖδωνα» Ἡ ψυχὴ καθαρκεῖται ἀπὸ τοῦ σώματος, «οἴχεται εἰς τὸ καθαρὸν»⁵⁵. Ὁ θάνατος ὡς «χωρισμὸς» τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ

53) Αἰλίου. Ποικ. Ἰστ. 2, 26. 4, 17. Πλούταρχ. Νομ. 8. Διογ. Λαερτ. VIII. II. Ἰάμβλιχ. Πυθ. Β. 140—142, & 180. Φίλοστρ. Β. Ἀπολ. Τυαν. 4, 10. καὶ ἄλλα.

54) Döring, A. Wandlungen in der Pythagoreischen Lehre. περιοδ.: Archiv für Gesch. der Phil. 5. 1892, σσ. 503—531.

55) Πλάτων. Φαῖδων 79 D «ὅταν δέ γε αὕτη καθ' αὐτὴν σκοπῇ, ἐκεῖσε οἴχεται εἰς τὸ καθαρὸν τε καὶ δεῖ δὲ καὶ θάνατον καὶ ὡσαύτως ἔχον, καὶ ὡς συγγενὴς οὖσα αὐτοῦ δεῖ μετ' ἐκείνου τε γίγνεται... Ποτέρω οὖν αὐ σοὶ δοκεῖ τῷ εἶδει καὶ ὅτι τῶν πρόσθεν καὶ ἐπὶ τῶν νῦν λεγομένων ψυχῇ ὁμοιότερον εἶναι καὶ συγγενέστερον;»

σώματος εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς πάσης ἀληθοῦς φιλοσοφίας, διότι οὕτω θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ διακριθῇ ἡ ἀμειγρὴ ἀλήθεια ὑπὸ τῆς ψυχῆς, οὐσης μόνης καὶ ἀπλῆς.

Ὑπάρχουν βεβαίως ἐν ἰσχύϊ αἱ ἐπιστήμη τῆς Ἀριθμητικῆς, τῆς Γεωμετρίας, τῆς Ἀστρονομίας, τῆς Μουσικῆς, αἵτινες ὁδηγοῦν ἐκ τοῦ κόσμου τῶν παραστάσεων πρὸς τὰς Ἰδέας καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνουν τὴν ἀναγκαίαν «περιαγωγὴν» τῆς ψυχῆς. Ἐν τούτοις ἐδῶ ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἐκπλήσσεται τις: οὗτος ὁ τρόπος σκέψεως εἶναι τόσον στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τὴν περὶ Ἰδεῶν διδασκαλίαν, ὥστε ἀνευ αὐτῆς χάνει τὸ νόημά της. Ἀνευ τοῦ «χωρισμοῦ» τοῦ Πλάτωνος, ἀνευ τῆς παρατηρήσεως ὅτι ὑπάρχουν μὴ σωματικά, μὴ αἰσθητὰ ἀντικείμενα τῆς ἐπιστήμης, πᾶσα ἐπιστήμη μένει φυλακισμένη εἰς τὸν θεατὸν κόσμον καὶ ὁδηγεῖ πάντοτε βαθυτέρον εἰς αὐτόν. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τῶν Πυθαγορείων. Παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις οὐδόλως νοεῖται ἡ ἐπιστήμη ὡς φυγὴ ἐκ τοῦ κόσμου. Οὕτω δὲν εἶναι ἴσως τυχαῖον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Φαῖδωνα», εἰς τὸ χωρίον τὸ ὅποιον ὁ Σωκράτης διὰ πρῶτην φορὰν χαρακτηρίζει τὸν θάνατον ὡς τὸ νόημα πάσης τῆς φιλοσοφίας, εἰσάγει τὸν Σιμμίαν νὰ καυχᾶται⁵⁶.

Πράγματι ἡ ἰδέα τῆς «καθάρσεως» διὰ τῆς ἐπιστήμης ἔχει, ὡς φαίνεται, ὅχι πρὸ τοῦ Ἰαμβλίχου ἀποδοθῇ εἰς τὸν Πυθαγόραν⁵⁷. Μία βαρυσήμαντος περικοπὴ ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους λέγει: «οἱ Πυθαγόριοι... καθάρσει ἐχρῶντο τοῦ μὲν σώματος διὰ τῆς λατρικῆς, τῆς δὲ ψυχῆς διὰ τῆς Μουσικῆς.» Ἐνταῦθα ὁμοῦς ἡ Μουσικὴ εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τὴν θρησκείαν. Αἱ ἀπόψεις τῶν μελετητῶν δὲν συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω. Ὁ Festugière⁵⁸ παρῆγε τὴν ἰδέαν τῆς καθάρσεως παρὰ Πλάτωνι ἐκ τῶν συνήθων Ἰδεῶν τῆς ἐλληνικῆς λατρείας. Ὁ Boyancé⁵⁹ ἀντέτεινεν εἰπὼν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τῆς καθάρσεως ὡς ἰδιαιτέρου παρελθόντος λατρευτικοῦ ἐθίμου, ἀλλ' ὡς διαρκοῦς τρόπου βίου καὶ ὅτι κατὰ τοῦτο φαίνονται οἱ Πυθαγόρειοι ὅτι προπορεύονται τοῦ Πλάτωνος. Ἐπίσης ἀπὸ τὸν «Πυθαγόρειον τρόπον τοῦ βίου» οὐδόλως ἀφίσταται κατ' ἀνάγκην ἡ ἐνασχόλησις μετὰ τὴν ἐπιστήμην.

Ἄλλως συμβαίνει μετὰ τὸ θέμα τῆς «ἀναμνήσεως»⁶⁰. Περὶ τοῦ θέματος τούτου καθίσταται ἀντιληπτὸν ὅτι ἐπίσης ὑπάρχει βάθος Πυθαγορικόν. «... ὅτι ἡμῖν ἡ μάθησις οὐκ ἄλλο τι ἢ ἀνάμνησις τυγχάνει οὐσα, καὶ κατὰ τοῦτον ἀνάγκη ποῦ ἡμᾶς ἐν προτέρω τινὶ χρόνῳ μεμαθηκέναι ὃ νῦν ἀναμνησκόμεθα.» (Πλάτ. Φαῖδ. 72E.). Ὁ Ἰάμβλιχος παραδίδει ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἐνεθυμεῖτο τὴν προτέραν αὐτοῦ ζωὴν καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς λέγει ὅτι, ὅταν οὗτος ἐνέτεινε δλας τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις, ἠδύνατο νὰ ἐπισκοπήσῃ δέκα ἢ εἴκοσι γενεάς⁶¹. Ἐκτὸς τούτου ἡ μεταγενεστέρα παράδοσις παρέχει λεπτομερεῖς μαρτυρίας περὶ τῆς ἐξασκήσεως τῆς μνήμης

56) Πλάτων. Φαῖδων Α—C.

57) Πρβλ. Ἰάμβλιχ. Περὶ Ψυχ. Εἰς Στ. β. Ἐκλογ. 1053, I, XLIX.

58) Festugière, A. J.: Contemplation et vie contemplative selon Platon, Paris 1950² σ. 123. Πρβλ. Πλάτων. Φαῖδων δ1 Α ὡς φιλοσοφία μὲν οὐσης μουσικῆς. Festugière: La revelation d'Hermes Trism. τ. IV Paris 1954.

59) Bonancé, P.: La doctrine d'Euthyphron le Cratyle. περιοδ. Revue des Et. Grecq. 54, 1941 σσ. 141—175.

60) Πλάτων. Μένων 80 D. Φαῖδ. 246 B—C. Πολιτ. Ζ 518 B—D. Θεαίτ. 148 E. Πρβλ. Burnet, J. Greek Phil. Th. to Pl. σ. 43. Long, H.: A study of the doc. of metempsych. in Greece from Pythagoras to Plato. Princeton, 1948 σ. 68.

61) Ἰάμβλιχ. Πυθ. Βίος 63 «ἐναργέστατα γὰρ καὶ σαφῶς ἀνεμνήσκει τῶν ἐντυγχάνοντων πολλοὺς τοῦ προτέρου βίου, δὲ αὐτῶν ἡ ψυχὴ πρὸ τοῦ τῷδε τῷ σώματι ἐνδεθῆναι πάλαι ποτε ἐβίωσε, καὶ ἑαυτὸν δὲ ἀμφιλέκτοις τεκμηρίοις ἀπέφανεν Εὐφορβόν... ὅτι αὐτὸς τε ἐγίνωσκε τοὺς προτέρους αὐτοῦ βίους. Πρβλ. Cameron, A.: The Pythagorean Background of the Theory of Recollection, Menasha 1938.

των Πυθαγορείων. Ἡρεύνων κατὰ τὴν πρώτην ἢ τὴν ἐσπέραν πάντα τὰ συμβάντα τῆς ἡμέρας καὶ μάλιστα ἀναπαρίστων τὴν προηγουμένην ἡμέραν⁶². Εἰς τὸ «Ἐπέκεινα» εὐρίσκονται αἱ πηγαὶ τῆς Λήθης καὶ τῆς Μνημοσύνης, ὁ Μύστης ὁδηγεῖται πρὸς τὴν τελευταίαν διὰ τὴν προφυλαχθῆ ἀπὸ τῆς πρώτης. Οὕτως ὑπέθεσάν τινες, ὅτι ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς Πυθαγορείου ἀσκήσεως πρὸς αὐτοσυγκέντρωσιν ἦτο νὰ ἀνυψώσουν τὰν δυνάμεις τῆς ψυχῆς τῶν οὕτως, ὥστε αὕτη νὰ δύναται νὰ διαφύγῃ τὴν πηγὴν τῆς Λήθης κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Πυθαγόρου. Ἰσως ἐπίσης ἦτο μυστηριακὸν ἔθιμον οἱ Μύσται, θεῖας καταγωγῆς ἱεροφάνται, νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν «Ἀνάμνησιν».

Θεμελιῶδες ἐπὶ τοῦ πρὸντος διὰ τὴν θεωρίαν τῆς «ἀνάμνησεως» τοῦ Πλάτωνος εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς: Πᾶσα ἀληθὴς γνῶσις τῶν Ἰδεῶν εἶναι «ἀνάμνησις» ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐθεάσατο ἡ ψυχὴ πρὸ τῆς ἐνσωματώσεώς της. «Πᾶσα ἀνθρώπου ψυχὴ φύσει θεάσεται τὰ ὄντα.»⁶³ Φύσει λοιπὸν ἐλκομένη ἡ ψυχὴ ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐθεάσατο τὰς ἰδέας ἐν τῷ ὑπερουρανίῳ τόπῳ οὕτως, ὥστε «ἐσταθεῖσα ἐγεύσατο» αὐτῶν καὶ ἐγένετο μεστὴ αὐτῶν. Πρὸς διασάφησιν ὁ Πλάτων στήριζεται ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῆς περιπλανήσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς τῆς «ἀνάμνησεως» μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Μαθηματικῶν εἰς τὸ περίφημον χωρίον τοῦ «Μένωνος» (80 D). Ἐπειδὴ ὑπάρχει εἰς τινὰς ἡ διάθεσις νὰ ὀνομάζον πάντα τὰ Μαθηματικά «Πυθαγόρεια», ἐθεωρήθη τὸ ὅλον σύστημα ὡς Πυθαγόρειον. Θὰ ἐξησφαλίζετο διὰ τοῦτου ἐσωτερικὴ ἐνότης τῆς περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλίας, τῆς φιλοσοφικῆς περὶ γνώσεως θεωρίας καὶ τῆς ἀκριβοῦς μαθηματικῆς ἐπιστήμης.

Γενικῶς ἡ συνάφεια Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος ὡς πρὸς τὴν «ἀνάμνησιν» εἶναι πλέον τι ἢ ἀπλῶς κοινὴ ὀνομασία. Παρὰ Πλάτωνι ἀνεκαλύφθησαν ἐκεῖνα τὰ μὴ προερχόμενα ἐκ τῆς ἐμπειρίας στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας «a priori». Ταῦτα δεικνύονται καταφανέστατα εἰς τὸν κύκλον τῶν Μαθηματικῶν ἢ ἐπίσης καὶ εἰς τὰς κατηγορίας σχέσεως. Διὰ τοῦτο τὰ Μαθηματικά παρὰ Πλάτωνι εἶναι τὸ τεκμήριον, ἡ δὲ μετεμψύχωσις καὶ ἡ ἀνάμνησις εἶναι ἡ μυθικὴ διασάφησις μιᾶς καταστάσεως ὑψίστης φιλοσοφικῆς ἀνατάσεως.

Ὁ Πλάτων ἐπιλαμβάνεται τῶν μαθηματικῶν ἐκ πραγματικῆς ἀναγκαιότητος, καὶ οὐχὶ ἐκ συμπαθείας πρὸς τοὺς Πυθαγορείους ἢ ἐκ μυστικῆς κλίσεως πρὸς τὸν ἀριθμὸν. Σκοπὸς τῆς ἀποδεικτικῆς πορείας εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν Ἰδεῶν, διότι πρὸς τὰς ἰδέας ἀποβλέπει κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ ὑπερεμπειρικὴ ἐκείνη γνῶσις. Δὲν πρόκειται περὶ προεκτάσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπειρίας εἰς τὸν χρόνον δέκα καὶ εἴκοσιν ἀνθρωπίνων γενεῶν, οὔτε περὶ τῆς εὐρύσεως ἐκ τοῦ ἐνταῦθα κόσμου εἰς πραγματικόν τι ἢ ἰδεῶδες Ὑπερπέραν, ἀλλὰ περὶ μιᾶς θεωρήσεως ἀνωτάτου ὑπερηθικοῦ πεδίου. Ἡ γνῶσις τῶν Ἰδεῶν εἶναι ἀνεκτίμητος, δὲν δύναται νὰ ἀποκτηθῇ εἰς τόσον βραχὺν ἐπίγειον βίον. Τοῦτο συμπεραίνεται σαφῶς ἐκ τοῦ μύθου τοῦ «Φαίδρου», ἀλλὰ καὶ ὁ «Μένων» τοῦτο δηλοῖ: εἰς οἰσδῆποτε ἀνθρώπος δύναται νὰ «ἀναμνησθῇ», διότι δὲν πρόκειται περὶ ἐμπειρίας, ἀλλὰ περὶ καθολικῆς δυνάμεως⁶⁴ ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι ὁ «ἀνθρώπος» ἐκεῖνος πρέπει νὰ ἔχῃ ἀποκτήσει τὴν γνῶσιν τοῦ «ὅταν δὲν ἦτο ἀνθρώπος».

Οὕτως εὐρισκόμεθα εἰς τὸν κύκλον, ὅστις, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἔκειτο μακρὰν

τῶν Πυθαγορείων: «διαλέγονται μέντοι καὶ πραγματεύονται περὶ φύσεως πάντα»⁶⁴. Τόσον ὀλίγον δύναται τις νὰ συσχετίσῃ τὴν περὶ Ἐπέκεινα διδασκαλίαν τοῦ Πυθαγόρου καὶ τὰ Μαθηματικά μετὰ τῆς περὶ Ἰδεῶν διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος. Ἐκ τούτου ἡ θεωρητικὴ ἀνάπτυξις τῆς διδασκαλίας περὶ «ἀναμνήσεως» καὶ ἡ ἀπόδειξις αὐτῆς ἐκ τῶν Μαθηματικῶν ἀποδεικνύεται ὡς τυπικὴ «Πλατωνικὴ μετὰ-θεσις». Πυθαγορικαὶ εἶναι αἱ ἀσκήσεις τῆς μνήμης καὶ αὗται οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν μὲ τὰ Μαθηματικά.

Εἰς τὸ ἀποσπασματικὸν ἔργον τοῦ Ἰαμβλίχου «Περὶ ψυχῆς», τὸ ὁποῖον διέσωσεν ὁ Στοβαῖος, ἀπαριθμοῦνται αἱ γνῶμαι τῶν προγενεστέρων φιλοσόφων καὶ ἰδιαίτερος τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Πυθαγορείων περὶ τῆς ψυχῆς. Ὁ Ἰαμβλίχος παρουσιάζει τὴν ἰδέαν τῆς ψυχῆς σχέσιν ἔχουσαν μὲ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὴν ἀρμονίαν «... πάλιν τοῖνον ὁ ἀριθμὸς ἐν ἐτέρῳ γένει κεῖται. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἀπλῶς μὲν οὕτως ἐνιοὶ τῶν Πυθαγορείων τῇ ψυχῇ συναρμολογοῦσι... ὡς κριτικὸν κοσμοουργοῦ Θεοῦ ὄργανον Ἰππασος, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἱστορεῖ... Πλάτων ἐκ τῆς τοῦ ἐνὸς ἰδέας... καὶ τὸ μὲν ἐν οὖν τὴν δὲ δῶδα ἐπιστήμην, δόξαν δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἀριθμὸν τὸν δὲ στερεοῦ (τὴν) αἴσθησιν διορίζμενος»⁶⁵.

Ὁλίγον θὰ ἡδυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ διακρίνωμεν τὰς προπλατωνικὰς ἢ τὰς πλατωνικὰς θεωρίας ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ἰαμβλίχου, διότι γνωρίζομεν ὅτι αἱ νεοπλατωνικαὶ εἰδήσεις πολλὰκις συγχέουν τὰς πρωτίτους θεωρίας τῶν Πυθαγορείων καὶ τοῦ Πλάτωνος: «Περὶ δὲ ταύτας τὰς δόξας ὁ τε Πλάτων αὐτὸς καὶ ὁ Πυθαγόρας, ὅτε Ἀριστοτέλης καὶ οἱ ἀρχαῖοι πάντες ὡς ὀνόματα μεγάλα ἐπὶ σοφίᾳ ὑμνεῖται, τελῶς ἐπιστρέφονται.» Παρὰ ταῦτα ὁμως εἰς ἕτερον χωρίον προτάσσει τὰς θεωρίας περὶ ψυχῆς τῶν Πυθαγορείων καὶ ρητῶς ὁμολογεῖ ὅτι: «... ὥσπερ δὴ καὶ Πλάτων μαθὼν παρὰ τῶν Πυθαγορείων συμμαρτυρεῖ.» (167).

Ἐπίσης ἡ Δοξογραφικὴ παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν Πυθαγόραν ἢ τοὺς Πυθαγορείους τὴν τριχοτόμησιν τῆς ψυχῆς εἰς «νοῦν, θυμὸν, ἐπιθυμίαν.» Ὁ Ἀέτιος ὁμως ἀναφέρει ὅτι: «Πυθαγόρας, Πλάτων κατὰ μὲν τὸν ἀνωτάτω λόγον διμερῆ τὴν ψυχὴν»⁶⁶. Τὰ «Ὑπομνήματα» (30) πάλιν προσάγουσιν τριχοτόμησιν τῆς ψυχῆς «εἰς τε νοῦν καὶ θυμὸν καὶ φρένας» νοῦν μὲν οὖν καὶ θυμὸν εἶναι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις φρένας δὲ μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ». Ὁ v. Fritz⁶⁷ ἀπέδειξεν ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ μιᾶς πλατωνικῆς ἢ προπλατωνικῆς μαρτυρίας, ἀλλὰ περὶ μεταγενεστέρων. Παρομοίαν ἐν τούτοις μαρτυρίαν ἀπεντῆ εἰς ἕτερον χωρίον τοῦ Ἀετίου. «Πλάτων, Πυθαγόρας λογικὰς μὲν εἶναι τῶν ἀλόγων ζώων καλουμένων τὰς ψυχὰς, οὐ μὴν λογικῶς ἐνεργούσας... νοοῦσι μὲν γὰρ οὗτοι (οἱ πίθηκοι) οὐ φράζουσι δὲ»⁶⁸. Ἐπειδὴ ἡ «ὀρολογία» τῶν Ἀποκρύφων ἐξ ἄλλου ἀφωρμήθη ἐκ τῆς δοξογραφικῆς παραδόσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ διαχωρίσωμεν ἀνεξάρτητον, μὴ πλατωνικὴν παράδοσιν.

Ἀναφέρομεν τέλος μίαν ἀναμφισβήτητον προπλατωνικὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἀρμονίας. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ Ἀριστοτέλης λέγει: «καὶ ἄλλη δὲ τις δόξα παραδέδοται περὶ ψυχῆς... ἀρμονίαν γὰρ

64) Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ Φυσ. Α 989 Β 33.

65) Ἰαμβλ. ἐκ Στοβ. Ἐκλ. Ι, XLIX 864. Πρβλ. Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Ι, 404 Β 18—24.

66) Ἀέτ. 4, 3, 14. ἐκ Diels, H.: Doxog. Gr. σ. 389.

67) v. Fritz, K.: Pythagorean Politics in southern Italy. an Analysis of the sources, New York 1940.

68) Diels, H.: Doxog. Gr. Ἀέτιος 5, 20, 4. σ. 432.

» Γαλην. 124. σ. 645.

62) Διόδωρ. 10, 5, 1. Ἰαμβλ. Πυθ. Β. 165. Διογ. Λαέρτ. VIII, 22. Cicero. Cato 38. Πορφύρ. 40. κλπ.

63) Πλάτων. Φαῖδρος 249 Ε.

τινα αὐτὴν λέγουσι· καὶ γὰρ τὴν ἁρμονίαν κρᾶσιν καὶ σύνθεσιν ἐναντίων εἶναι καὶ τὸ σῶμα συγκεῖσθαι ἐξ ἐναντίων»⁷⁰. Ἡ ἀποψις ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι μία «ἁρμονία» ἢ μᾶλλον μία συγχορδία, εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν θεωρίαν τῶν τεσσάρων στοιχείων διὰ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ σῶμα τοῦ «θερμοῦ, ψυχροῦ, ξηροῦ, ὑγροῦ καὶ τοιούτων τινῶν». Τὴν μαρτυρίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ παραβά-
λωμεν πρὸς τὴν τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν «Φαίδωνα» (86 BC) «κρᾶσιν εἶναι καὶ ἁρμονίαν αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ἐπειδὴν ταῦτα καλῶς καὶ μετρίως κραθῇ πρὸς ἄλληλα—εἰ οὖν τυγχάνει ἡ ψυχὴ οὕσα ἁρμονία τις...» Κατ' ἀναλογίαν ἔπρεπε ἀπολλυμένου τοῦ σώματος νὰ συναπλόγεται καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν. Εἰς τὸν «Φαίδωνα» βλέπομεν ὅτι ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὡς ἀνεξάρτητος τοῦ σώματος. Μία συγχορδία κατὰ Πυθαγόρειον ἀποψιν ἀπαντᾷται εἰς τὴν «Πολιτείαν», ὅταν γίνεται λόγος περὶ τῆς τρισυποστάτου ψυχῆς. Τοῦτο εἶναι ἀνακόλουθον πρὸς τὴν Πλατωνικὴν ἀποψιν περὶ ψυχῆς.

Εἰς ἕτερον χωρίον ὁ Ἀριστοτέλης ἐπαναλαμβάνει θεωρίας τινὰς περὶ ψυχῆς τῶν προηγουμένων αὐτοῦ «σοφῶν»: «... καὶ τις ἔοικε συγγένεια ταῖς ἁρμονίαις καὶ τοῖς ρυθμοῖς εἶναι διὸ πολλοὶ φασὶν τῶν σοφῶν οἱ μὲν ἁρμονίαν εἶναι τὴν ψυχὴν, οἱ δ' ἔχειν ἁρμονίαν»⁷¹. Τοῦτο ὡς γνωστὸν εἶναι ἀποψις τοῦ Φιλόλαου. Παρομοίαν μαρτυρίαν παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Μακρόβιος: «Pythagoras et Philolaus harmoniam (ἐνν. animam esse dixerunt)»⁷².

Περὶ τῆς ἁρμονίας ἄλλωστε παραδίδεται: «εὖρημα δ' αὐτὴν φασιν εἶναι Βαβυλωνίων καὶ διὰ Πυθαγόρου πρῶτον εἰς Ἑλλήνας ἔλθεῖν. Εὐρίσκονται γοῦν πολλοὶ τῶν Πυθαγορείων αὐτῇ κεχρημένοι ὥσπερ Ἀρισταῖος ὁ Κροτωνιάτης καὶ Τίμαιος ὁ Λοκρὸς καὶ Φιλόλαος καὶ Ἀργύτας οἱ Ταραντῖνοι καὶ ἄλλοι πλείους καὶ μετὰ ταῦτα Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ»⁷³.

Προκειμένου τέλος περὶ κοσμικῆς ἁρμονίας ἡ μεταγενεστέρα παράδοσις ἀπὸ κοινοῦ ἀναφέρει τοὺς Πλατωνικοὺς καὶ τοὺς Πυθαγορείους. Οὕτως ὁ Ἰάμβλιχος ἐν τῷ προειρημένῳ ἔργῳ «Περὶ Ψυχῆς» γράφει: «τὴν δὲ συνδιαπλεκομένην (ἐνν. ἁρμονίαν) τῷ κόσμῳ καὶ ἀχώριστον τοῦ οὐρανοῦ πολλοὶ δὴ τινες τῶν Πλατωνικῶν καὶ τῶν Πυθαγορείων προκρίνουσι».

SUMMARY

On certain Pythagorean philosophical patterns in Plato

The soul derives its origin from heaven and in the long run returns to it. The ideas concerning the immortality of the soul, the after-life rewards and the periodical regeneration are based on Pythagorean beliefs. Plato calls the soul «divine». The Orphico-Pythagorean doctrine on the transmigration of the soul. The theory of purification through science is undoubtedly Pythagorean in origin as are the ideas on «purgation» and «recollection». The pre-Platonic theory on harmony in the soul brings the Pythagoreans in contact with Plato.

70) Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχ. Α 406 Β 27.

71) Ἀριστοτ. Πολιτ. Θ 134, Β 17.

72) Macro b. S. Scip. 1, 14, 19 εἰς Diels - Kranz¹⁴ τ. I, σ. 404.

73) Ἰάμβλιχος Νυνον. Ἀδ 418 22 εἰς Diels

LAMPROPOULOU S., On certain Pythagorean philosophical patterns in Plato [en grec avec résumé en angl.] : Platon XXVIII 1976 44-58. | L'origine et l'essence divines de l'âme, son immortalité ainsi que les concepts de récompense après la mort et de régénération périodique sont fondés sur les croyances pythagoriciennes, comme sont pythagoriciennes la théorie de la purification grâce au savoir et les idées d'expiation et d'harmonie.

ΨΥΧΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΕΞΕΧΟΝΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

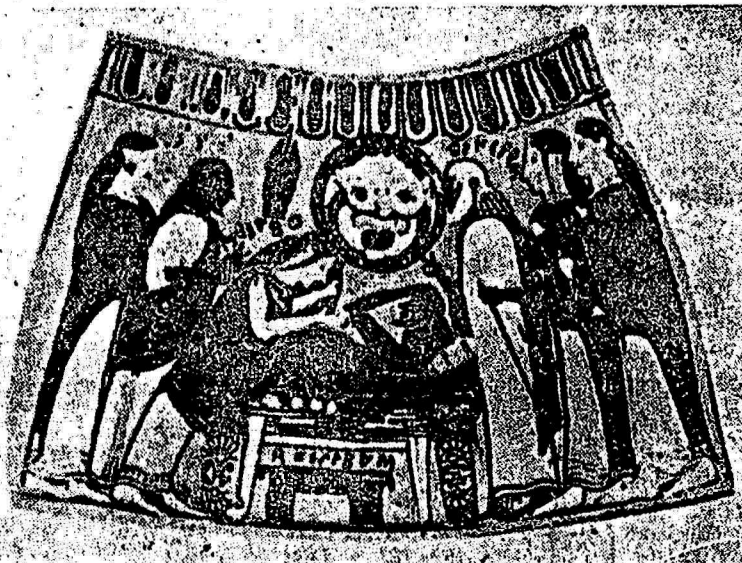
(Ἀχιλεὺς — Κλεομένης Α' — Μενέλαος — Πλάτων — Σαπφώ)

Ἡ διερεύνησις τῶν γραπτῶν μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος μὲ τὸν φάκον τῆς συγχρόνου Ψυχιατρικῆς καὶ ἡ ἀνέυρεσις εἰς αὐτὰ στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς συνιστῶντα «προηγούμενον», καίτοι ἐπίμοχθος καὶ ἀπαιτητικὴ προσπάθεια, πλουτίζει τὰς γνώσεις καὶ ἐδραιώνει ἔτι πλέον τὴν παρατήρησιν τοῦ διασήμευ Γερμανοῦ Ἑλληνιστοῦ Werner Jaeger «ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀνεκάλυψαν τὸν ἄνθρωπον ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου».

Ἄν καὶ τὸ ὑπὸ πραγμάτευσιν θέμα παρουσιάζει συνοχὴν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑποστηριζομένων ἀπόψεων ἐχρησιμοποιήθη ἡ αὐτὴ μέθοδος προσπελάσεως, ἡ Ἑμβαθυντικὴ Ψυχολογία (Tiefenpsychologie), ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἀναφέρεται εἰς διαφόρων ἐποχῶν πρόσωπα, ἐκρίθη σκοπιμώτερον ἢ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν κατὰτάξις τούτων.

Α'. ΑΧΙΛΛΕΥΣ

Ὁ Ἀχιλλεὺς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίφημον μῆνιν διὰ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς Βρισηΐδος κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τὰς ὀλεθρίας ἐπιπτώσεις τῆς μήνιος ἐπὶ τῆς πορείας τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς Τροίας, παρου-

σίασε καὶ μίαν μικροτέρας διαρκείας καὶ ὀλιγώτερον προβαλλομένην εἰς τὸ προσκήνιον κατάθλιψιν (δχι ἀπλὴν ὀλῖψιν), ὡς ἀντίδρασιν εἰς τὸν θάνατον τοῦ προσφιλοῦς συμπολεμιστοῦ τοῦ Πατρόκλου καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς παντοπλίας, τὴν ὁποίαν ὁ ἦλιος τοῦ εἶναι παρανοήσει διὰ τὸν ἄλγεα μῆκος εἰς τὴν μένου παρουσιάζουσα ἡ ἀν-